

УДК 342.724

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-4-19>**М. В. Співак**доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ

ЖІНКИ-МУСУЛЬМАНКИ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ТА ГЕНДЕРНІ ВИМІРИ ІСЛАМУ

Стаття присвячена дослідженню міжнародної практики призначення на посади до органів влади та проходження служби жінок-мусульманок. Актуальність теми зумовлена сучасними процесами демократизації і глобалізації, на фоні яких певна частина мусульманських жінок прагне зберегти сомоідентифікацію, пов'язану з даніною традиціям і шануванням релігії. У зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу є необхідність запозичити міжнародний досвід реалізації політики гендерної рівності, врахувати рекомендації ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, міжнародних моніторингових інституцій у галузі прав людини, а також положення міжнародних договорів, зокрема Угоди про асоціацію Україна – ЄС.

У статті досліджено досвід США, європейських країн (Великої Британії, Данії, Бельгії, скандинавських країн), Туреччини, Саудівської Аравії, Оману.

Наводяться статистичні дані онлайн-голосування ставлення українців до жінки у хіджабі.

Автор наголошує на тому, що в Україні відсутні дані про жінок-мусульманок у державному секторі. Аналізуючи чинне законодавство України, автор зазначає, що воно не містить ані заборон, ані дозволів на носіння мусульманського або будь-якого іншого національного чи релігійного одягу. Аналіз публікацій дає змогу стверджувати, що американські та європейські практики показують, що носіння хіджабу – це особистий вибір жінки, якщо він не порушує загальнолюдських норм моралі, то має сприйматись з повагою.

Автор пропонує виокремити і закріпити положення щодо прав жінок на носіння хіджабу в державному секторі, запровадити в системі службової підготовки, перепідготовки державних службовців окремі дисципліни з актуальних тематик гендерної політики, зокрема і релігійної тематики, з метою проведення статистичного спостереження і збирання наукових даних при влаштуванні на державну службу. Означений підхід дасть змогу створити гендерно чутливий корпус кадрів державної служби, який буде налаштований на сприйняття гендерних вимірів будь-яких політичних, соціальних та економічних явищ, на розроблення гендерних стратегій та управління гендерним процесом у сфері державної служби зокрема та в суспільстві загалом.

Ключові слова: державний службовець, хіджаб, державна служба, політика, релігія, жінка.

Постановка проблеми. Одні лише релігійні джерела не здатні пояснити певні соціальні практики мусульманських суспільств, оскільки хоч іслам і є ключовою віхою функціонування більшості інституцій мусульман, він являє собою вагоме теоретичне підґрунтя, застосування на практиці якого залежить від низки інших чинників, таких як інтерпретація Корану та практик Пророка, історії тощо. Автор робить спробу продемонструвати безпосередні практики суспільства щодо жінки, її місця та ролі в публічній сфері через вивчення загальних мусульманських традицій, оскільки незважаючи на те, що певні устої у країнах кардинально

різняються, спільна релігія та минуле додали багато ідентичних рис не лише в мусульманські суспільства, але й значним чином вплинули на формування світогляду країн ЄС і США. Місце України у цьому питанні є очевидним. Питання гендерної рівності і недискримінації, національних меншин і міжнародних відносин є нині актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема гендерної рівності і нерівності в культурно-освітньому просторі жінки, релігійному розумінню гендерної рівності, впливу гендерної інтеграції на ефективність бойових (військових) операцій і ролі у них жінки, гендерному

паритету жінки в Національній поліції України присвячені праці Х. Антіфєєвої, Р. Луцького, Л. Філяніної, А. Гаркуши та ін.

Іслам та інтеграцію жінки-мусульманки в європейське суспільство, політичну участь в управлінні вивчали Г. Гаджимурадова, Ш. Махмудієн, М. Фроляк, І. Зубаренко.

Питання відповідальності за домашнє насильство і насильство за ознакою статі, у тому числі міжнародний досвід із цієї проблематики, досліджені О. Постол, Л. Садонцевою, К. Левченко, М. Легенькою, С. Мінченком, О. Дмитрашук.

Однак поза увагою науковців залишається вивчення практики і запозичення міжнародного досвіду з підтримки жінок-мусульманок у державному секторі.

Мета статті – дослідити міжнародну практику призначення на посади до органів влади та проходження державної служби жінок-мусульманок і виділити позитиви, що вплинуть на реалізацію політики гендерної рівності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиліття, окрім безпосередньо Близького Сходу, хіджаб стає предметом політичної спекуляції, особливо коли говорять про жінок на службі в секторі державного апарату, правоохоронних органах тощо.

З початку 2000-х рр. у реформуванні державного апарату в Україні відбулося багато суттєвих змін. Робота з реформування центральних органів виконавчої влади головним чином зосереджувалася на здійсненні заходів, спрямованих на посилення інституційної спроможності міністерств щодо формування і координації державної політики та позбавлення їх невласних повноважень, скорочення загальної кількості працівників центральних органів виконавчої влади, оновлення персоналу, забезпечення конкурентоспроможного рівня оплати праці для всіх державних службовців, досягнення паритетного становища жінок і чоловіків в апараті, ліквідації дискримінації за ознакою статі тощо. Якщо проаналізувати ситуацію в Україні, то вона виглядає так. Закон України «Про державну службу» не визначає під час проходження і прийняття на державну службу обмежень або заборон, пов'язаних із віросповіданням. Наступна не менш важлива реформа – реформа поліцейських сил, за якої відбулася зміна поліцейської організації у професійну і підзвітну поліцейську службу, яка здійснює правоохоронну діяльність з урахуванням потреб місцевих спільнот і де інтеграція гендерних аспектів є також ключо-

вим фактором для забезпечення ефективності і підзвітності поліції, задля зміцнення місцевої ініціативи у процесі реформ і для забезпечення їх легітимності [1, с. 116–117], як виявилось, теж позбавлена згадок про релігійні уподобання.

Реформа поліції стала однією з перших і гучних реформ в Україні. У процесі трансформації правоохоронних органів України відчутним є вплив США, Канади, Грузії, країн ЄС, які безпосередньо вплинули на питання гендерного паритету в лавах поліції. Станом на 1 квітня 2016 р. загальна кількість жінок в апараті та підрозділах становить 27 626 осіб, тоді як чоловіків-поліцейських – 105 266, тобто жінок у поліції 20,7% [2]. У ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни незалежно від раси, кольору шкіри, релігійних переконань, статі, етнічного походження. У ст. 61 цього ж закону обмеження, пов'язані зі службою в поліції, щодо віросповідання не містяться [3]. Не можна не погодитися з думкою, що жінки-мусульманки, які проживають у мегаполісі і сповідують іслам, часом відчувають труднощі в збереженні зовнішньої релігійної ідентичності, оскільки деколи стикаються з негативною реакцією на їхній вигляд, аж до неприйняття їх одягу окремими соціальними групами [4, с. 6–7]. З цього приводу Закон України «Про Національну поліцію» є категоричним. Ст. 20 Закону чітко проголошує, що поліцейські мають єдиний однострій [3], опис і зразки предметів якого затверджені Постановою КМ України «Про однострій поліцейських» від 30 вересня 2015 р. № 823 [5].

Ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» на основі положень Конституції України (ст. 35) гарантує кожному громадянину в Україні право на свободу совісті. Це право включає свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором, свободу сповідувати будь-яку релігію, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні переконання. Положенням цієї ж статті Закону визначено, що ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду. Не допускається будь-яке примушування у визначенні громадянином свого ставлення до релігії, сповідання або відмови від сповідання релігії [6; 7].

На жаль, нині ми не маємо статистичних даних щодо жінок-мусульманок на службі ні в органах Національної поліції, ні у державному секторі України. Але виключати таку ймовірність, на нашу думку, не варто. По-перше, реформи в Україні стали комплексним проєк-

том національного масштабу, в якому вперше поєдналися іноземна команда реформаторів, іноземне законодавство і, що важливо, повноцінна іноземна підтримка. Безумовно, вплив США і ЄС дуже відчутний, адже Україна, насамперед, переймає їх досвід, а досвід сприйняття жінки-мусульманки на двох континентах має своє специфічне забарвлення. Так, згідно з даними, в країнах Європейського Союзу нині перебуває близько 16 мільйонів мусульман, загалом це 3,4% населення Євросоюзу [8]. Прогнозується, що кількість мусульманського населення в Європі буде зростати. Про це йдеться в дослідженні американського дослідницького центру Pew Research Center. Дослідники змоделювали три сценарії в 28 країнах Європейського Союзу, а також Норвегії та Швейцарії, які враховували різні умови: природній приріст населення, регулярну міграцію в майбутньому, наприклад, заради роботи чи навчання, а також міграцію біженців. Навіть за умови повного припинення імміграції мусульман їхня частка в населенні зросте з 4,9% у 2016 р. до 7,4% у 2050 р. Зокрема, в Німеччині кількість мусульманського населення може зрости з нинішніх 6 до 9%.

За двома іншими сценаріями – «середньої» та «високої міграції», – до середини століття мусульмани становитимуть від 11 до 14% населення Європи. В Німеччині, яка протягом останніх років прийняла багато мігрантів та біженців, частка мусульман становитиме від 11 до 20%.

У дослідженні пояснюється, що зростання мусульманського населення зумовлено тим, що серед мусульманок більше жінок дітородного віку. Середній вік немусульманок в Європі становить 43,8 роки, тоді як мусульманок – 30,4. Крім того, мусульманські жінки народжують більше дітей – у середньому 2,6, тоді як немусульманські жінки мають 1,6 дитини [9].

Інтеграція нашої держави до Європи поєднана з одночасним розвитком динамічних взаємин між країнами Союзу, тому досить ймовірно, що цей процес матиме місце і на території України. Цьому сприяють історичні передумови, адже іслам – одна зі світових релігій, представлених в Україні. Історично центром поширення ісламу в Україні став Крим. У середині XV ст. тут утворилось Кримське ханство, яке незабаром потрапило у васальну залежність до Османської імперії [10]. Значний авторитет мають і організації, створення яких сприяє поширенню ісламу на території України. Це, зокрема, Духовне управління мусульман України, Духовне управ-

ління мусульман України «УММА», Духовне управління мусульман Криму, Духовний центр мусульман України, Духовний центр мусульман Криму, Релігійне управління незалежних мусульманських організацій України «Київський Муфтіят», незалежні громади мусульман [11]. За даними Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України, станом на 01.01.2019 р. в Україні діє понад 260 мусульманських релігійних громад [12]. Ще однією умовою стрімкого поширення ісламу є порушення територіальної цілісності нашої держави внаслідок окупації та незаконної анексії Криму і внутрішнє переміщення мусульман на підконтрольні території.

Незважаючи на величезні відмінності географічних, соціальних і економічних обставин і різноманітність форм організації поліцейських сил, державного політичного сектору і сектору оборони їх чисельності та умов роботи, є низка загальних проблем, що стоять перед багатьма організаціями, особливо щодо врахування гендерних і релігійних аспектів. Однією з таких є носіння традиційного одягу жінками-мусульманками. У країнах ЄС і США різне ставлення до жінок, що закривають обличчя. Що стосується України, то варто навести дані одного з онлайн-опитувань, в якому взяло участь 166 респондентів. На запитання «Як ви ставитесь до хіджабу?» 27% (44 голоси) відповіли «це одяг мусульманок», 24% (40 голосів) – «негативно, це ознака пригноблення жінки», 22% (37 голосів) – «мені подобається, я б і сама носила / був би радий, якби хустку носила моя дружина», 17% (29 голосів) – «це мій повсякденний одяг», 10% (16 голосів) – «мені подобається, але я б так не одягалася» [13].

Повертаючись до європейського досвіду, зокрема в секторі охорони здоров'я, варто згадати практику, започатковану лікарнями Скандинавії, де спеціальною комісією були розроблені і запроваджені дві моделі хіджабу для уніформи норвезьких лікарів-мусульманок. Згідно із загальнононорвезькими медичними правилами, до цього лікарі-мусульманки не мали права носити свій особистий хіджаб у робочий час через гігієнічні норми. Національна медична академія запустила проект створення універсальних моделей хіджабу, зважаючи на зростаючу кількість мусульман серед норвезьких лікарів. Для створення моделей використані стійкі тканини, котрі витримуватимуть значну температуру (90°) та будуть проходити чистку, як і решта уніформи медичного працівника [14].

У 2012 р. Міністерство оборони Норвегії спільно з Міністерством юстиції змінили вимоги до зовнішнього вигляду службовців. Жінки-військові, які сповідують іслам, можуть ходити по військовій базі в хіджабі та носити нарукавну пов'язку з символами їхньої віри. До речі, Норвегія відстала у цьому питанні від своїх скандинавських сусідів. У Данії та Швеції солдати-мусульманки могли носити хустки на десять років раніше. Командування армій цих країн вважало, що для військових необхідно створити такі умови служби, щоб вони не відмовлялися від своїх звичаїв та релігійних ритуалів [15].

Однак дещо інша ситуація в Норвегії щодо жінок поліцейських і суддів. Їм категорично заборонено носити традиційний жіночий мусульманський одяг. Це рішення норвезького уряду оголосила ексміністр культури країни Хадія Тайїк під час останнього засідання Вищого комітету Норвегії з питань етики. Ця заборона стосується виключно жінок поліцейських та суддів. Лейбористський уряд Норвегії вважає, що державні публічні службовці, тобто поліцейські та судді, мають суворо дотримуватись відкритої нейтральної позиції, яка передбачає відмову від будь-яких релігійних символів. Дебати навколо носіння хіджабу серед норвезьких поліцейських та суддів виникли ще у 2008 р. Тоді молода жінка-мусульманка прагнула пройти спецпідготовку та стати поліцейським. На її питання, чи може вона вільно носити хіджаб на службі, керівництво не змогло дати адекватної відповіді. Листи мусульманки з цим питанням дійшли до Міністерства юстиції та тодішнього прем'єр-міністра Норвегії. З того часу точилася палка дискусія, однак уряд Норвегії та Вищий комітет із питань етики, зваживши всі «за» і «проти», дійшли висновку, що норвезькі поліцейські та судді залишатимуться нейтральними [16].

У Великій Британії склалася дещо інша ситуація: там право мусульманки носити хіджаб захищене законами по боротьбі з дискримінацією. У 2009 р. до уніформи жінок-поліцейських додався хіджаб. Причому там він існує у двох варіантах – чорний, під колір форми співробітників поліції, і синій, під колір одягу поліцейських добровольців. Влада ухвалила таке рішення, стверджуючи, що цей крок заохотить до роботи у правоохоронних органах більше англійських мусульман [15].

Наприклад, Шотландська поліція затвердила хіджаб як офіційну форму, щоб заохотити мусульманських жінок, які раніше не були зна-

йомі зі службою в поліції як варіантом кар'єрного росту [17].

Незважаючи на приклади позитивних практик у Західній Європі, законодавчі практики проти хіджабу почалися у грудні 2003 р., коли президент Франції Ж. Ширак висловився на підтримку законопроекту, що забороняє носити релігійні атрибути. Проти хіджабу висловлювався свого часу і канцлер ФРН Г. Шредер. Згодом цю тенденцію підтримали Бельгія і Данія.

Без перебільшень відносини США з мусульманським світом можна назвати надскладними. Неабияку роль у цьому мали терористичний напад на Сполучені Штати 11 вересня 2001-го р., війни в Іраку та Афганістані, втручання НАТО у Лівію. Ні теперішній уряд, ні спроби Барака Обами налагодити діалог із мусульманським світом не змогли змінити негативне уявлення мусульман про Америку. І все ж вважаємо доречним згадати кілька прикладів призначення жінок-мусульманок на державні посади.

Так, у 2014 р. в Міннесоті 21-річна мусульманка-поліцейський Кадра Мухамед стала випускницею поліцейської академії і першою жінкою-мусульманкою сомалійського походження, яка носить хіджаб на службі [18].

Також після виборів у США в новому складі нижньої палати Конгресу жінки отримали рекордні 90 місць. Уперше в історії до складу потрапили дві мусульманки (Рашида Тлаїб і Ільхан Омар) із родин біженців, дві жінки з корінних американських народів, одна з яких є відкритою представницею ЛГБТ-спільноти, а також 29-річна мешканка Нью-Йорка, яка стала наймолодшою конгресвумен в історії [19]. Новина про складання присяги на Корані першою мусульманкою-конгресменом США в хіджабі обговорювалася не тільки мусульманами. Вона засмутила нині правлячі політичні кола США і сколихнула російські соцмережі. Адже, на думку обурених, є небезпека того, що державні рішення жінки-мусульманки будуть приймати на основі принципів Корану і, звісно, їх призначення на впливові посади буде сприяти поширенню ісламу в США [20].

Зрозуміло, прогресивні мусульмани в США і за межами Америки радіють обранню «перших мусульманок у Сенат» і називають це найважливішою історичною подією. Однак, як з'ясувалося пізніше, необхідно відкинути будь-які ілюзії. Рашида Тлаїб і Ільхан Омар – це ліві активістки з відповідним набором переконань, багато з яких абсолютно не сумісні з переконаннями мусульман. Обидві вони сумно «прослави-

лися» своїми антиісламськими по суті заявами, заклик до радикального фемінізму, захистом абортів, «прав ЛГБТ». Якщо і можуть бути позитивні для мусульман зрушення в їх обранні, то це, безумовно, їх сувора позиція проти Ізраїлю, на захист Палестини. Хоча навіть тут, як зазначає Якуб Хаджич, Таліб не поділяє закликів до створення незалежної палестинської держави і закликає створити єдину демократичну державу з рівноправністю для євреїв і арабів. Також ці жінки будуть лобістами для мусульманської громади загалом, а їх присутність у Сенаті ще більшою мірою «американізує» американську громаду, а ліві фракції демократичної Америки ще більше зрушить на бік Палестини [21].

У межах цієї публікації варто згадати і про країни, де жінка-мусульманка в національному одязі є звичним явищем.

Наприклад, заборона на одяг у Турції діяла з 1923 р. і була однією з ознак світської турецької держави, основи якої були закладені Мустафою Кемалем (Ататюрком). Колишній турецький уряд продовжував цю традицію і заборонив хіджаб в університетах і на державній службі. Свого часу заступник глави Народно-республіканської партії Туреччини Велі Акбаба з цього приводу висловився: «Демонстрація поліцейськими своїх релігійних відмінностей недопустима, це збільшить розкол у суспільстві». Ситуація почала змінюватися на початку 2000-х рр., коли турецьким жінкам, які працюють у поліції, дозволили носити хіджаб, якщо він не мав візерунка і пасував за кольором до уніформи. Хустки можна надягати під берети або кепки. Турецька влада пояснила таке рішення розширенням демократії в суспільстві, яке сприйняло нововведення неоднозначно, воно навіть викликало критику з боку частини турецької громадськості. Цьому сприяла діяльність і активність ісламсько-консервативної Партії справедливості і розвитку, що виступає за скасування обмежень. Наприклад, у 2010 р. було знято заборону на носіння хустки в університетах. У 2013 р. турецька влада скасувала заборону на носіння хіджабу для держслужбовців [22].

У 2017 р. в Омані мусульманка у званні підполковника поліції була призначена главою поліцейської дільниці і стала першою жінкою-начальником поліції в хіджабі [23].

У 2018 р. уряд Саудівської Аравії вирішив зробити послаблення щодо жінок і дозволив жінкам обіймати посади слідчих у поліції і в комітеті, який займається врегулюванням сімейних конфліктів. На посади слідчих при-

ймаються жінки, що пройшли випробування у процесі призначення на посаду, склали кваліфікаційний іспит і мають вищу юридичну освіту. Слідчі-жінки мають право брати участь у досудовому розслідуванні і судовому провадженні, давати показання в суді, стежити за виконанням кримінальних вироків, приймати скарги від підозрюваних чи/або обвинувачених осіб, слідкувати за дотриманням процесуальних строків тощо [24].

Як слушно зауважує Л. Дудка, серед численних факторів суспільного життя, які відбиваються на політиці й суспільстві загалом, є релігія. Упродовж багатьох століть, а особливо нині релігійні доктрини та релігійні інститути безпосередньо й опосередковано впливали й впливають на суспільно-політичні процеси будь-якої країни [25, с. 86]. Духовне життя суспільства – надзвичайно важливий елемент як окремого індивіда, так і соціуму загалом. Від оптимальності цього процесу залежать перспективи еволюціонування суспільства загалом [26, с. 46]. Отже, значення жінки-мусульманки і її місце на службі у державному секторі в різних країнах різне. Є багато стереотипів, які заважають її становленню та ідентифікації в сучасному суспільстві.

Висновки і пропозиції. Викладенні в статті положення дають підстави для кількох висновків: по-перше, в Україні відсутні дані про жінок-мусульманок у державному секторі, що не відповідає вимогам часу. По-друге, законодавство України не визначає ні заборон, ні дозволів на носіння мусульманського або будь-якого іншого національного чи/або релігійного одягу. По-третє, західні ідеологи і політики досить чітко усвідомлюють, що зростаюча кількість прихильниць хіджабу на фоні фемінізації Заходу є неминучим процесом у боротьбі двох цивілізацій за право подальшого домінування. По-четверте, американські та європейські практики показують, що носіння хіджабу – це особистий вибір жінки, якщо він не порушує загальнолюдських норм моралі, то має сприйматись із повагою. По-п'яте, у подальшому, на думку автора, необхідним для науки і нормотворчої практики є дослідження цього питання в контексті негативної практики у порівнянні країн ЄС, США і мусульманських країн. По-шосте, у зв'язку з узгодженням законодавства України з європейськими нормами доцільним буде виокремити окремі положення щодо прав жінок на носіння хіджабу в державному секторі. По-сьоме, варто запровадити в системі службової підготовки, перепідготовки

державних службовців окремі дисципліни з актуальних тематик гендерної політики, зокрема і релігійної тематики. Означений підхід дасть змогу створити гендерно чутливий корпус кадрів державної служби, який буде налаштований на сприйняття гендерних вимірів будь-яких політичних, соціальних та економічних явищ, на розроблення гендерних стратегій та управління гендерним процесом у сфері державної служби зокрема та суспільстві загалом.

Список використаної літератури:

1. Каана А. Роль женщины в развитии правоохранительных органов Кыргызстана. Вестник КРСУ. 2015. Том 15. № 10. С. 116–119. eLIBRARY ID: 24891333
2. Жінки в поліції. URL: <https://noborders.org.ua/zhinki-v-politsiyi>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379
4. Муслимова К. Мусульманская женщина: трансформация статуса и процесс идентификации. Мир науки. 2018. № 2. Том 6. С. 6–7. URL: <https://mir-nauki.com/72psmn218.html>. eLIBRARY ID: 35215338
5. Про однострій поліцейських : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 823. *Офіційний вісник України*. 2015. № 83. С. 15. Ст. 2750.
6. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 25. Ст. 283.
7. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Які країни сповідують іслам? URL: <https://piznauko.in.ua/yaki-krayiny-spoviduyut-islam>
9. Дослідження: частка мусульман в Європі зростає до 2050 року вдвічі. URL: https://zik.ua/zmi/dw/2017/11/30/doslidzhennya_chastka_musulman_v_yevropi_zros
10. Мусульманство в Україні / Суспільство. Релігія. URL: <https://uateka.com>.
11. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2018 р. : Наказ Міністерства культури України від 19.03.2018 р. №216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0216734-18>
12. Дані Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2019 р. URL <http://pravpost.org.ua/%d1%80%d0%b5% d0%bb%d1%96%d0%b3%d1%96%d0%b>
13. Опитування: Як ви ставитеся до хіджабу? Станом на 07.08.2019 р. Іслам в Україні. *Інтернет-видання*. URL: <https://islam.in.ua/ua/analiz/musulmany-v-ukr>
14. У Норвегії розробили спеціальні моделі хіджабу для лікарів. 03.12.2012. Islam Times. URL: https://islamtimes.co.uk/uk/woman_page/fashion/U_Norveg%D1
15. Військовим Норвегії дозволили носити хіджаб. 31.08.2012. URL: https://islamtimes.co.uk/uk/news/world/V%D1%96yskovim_Norveg%D1
16. Хадія Тайік. "Islam Times". 09.01.2013. URL: https://islamtimes.co.uk/uk/news/world/Po%D1%96tseyskim_ta_suddyam_Norveg
17. Police Scotland approves hijab as official uniform to 'encourage Muslim women' to join force. *Samaa Digital*. August 25, 2016. URL: <https://www.samaa.tv/global/2016/08/police-scotland-official-uniform-hijab-muslim>
18. В полиции Миннесоты появилась первая мусульманка в хиджабе. URL: <https://islamnews.ru/news-V-policii-Minnesoty-pojavilas-pervaja>
19. До Конгресу США потрапили 90 жінок: серед них є мусульманки та представниці корінних американців. URL: <https://thebabel.com.ua/texts/21487-do>
20. Икрамуддин Хан. Мусульмане США имеют представителей в Конгрессе. Что на счет России? 04.01.2018. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=35690>
21. Якуб Хаджич. Выборы в США: первые американские мусульманки в сенате? Политика. 07.10.2018. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=35350>
22. Влада Туреччини дозволила жінкам-поліцейським носити хіджаб на службі. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0>
23. Впервые в Омане полицейским руководителем стала мусульманка. 16.01.2017. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=30985>.
24. В Саудии появятся женщины-следователи. 13.02.2018. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=33868>
25. Dudka L. The church as an institution of civil society: the experience of becoming in modern Ukraine. Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2018. 244 p. DOI: http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-571-29-9_5
26. Koba O., Koba M. Formation of spirituality of cadets in frameworks of higher education institutio. Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine : monograph / edited by authors. 2nd ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. 344 p. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_19

Spivak M. V. Muslim women in the public sector: international practice and the gender dimension of Islam

The article is devoted to the study of the international practice of appointment to the authorities and the service of muslim women. The relevance of the topic is due to the current processes of democratization and globalization, against which some muslim women seek to preserve self-identification, related to the traditions and worship of religion. Due to the integration of Ukraine into the European Union, there is a need to gain international experience in implementing gender equality policy, to take into account the recommendations of the UN, the Council of Europe, the European Union, the OSCE, international human rights monitoring institutions, and the provisions of international treaties, in particular the Association Agreement Ukraine – EU.

The experience of the USA, European countries (Great Britain, Denmark, Belgium, Scandinavian countries), Turkey, Saudi Arabia, Oman is explored in the article.

Statistics on online voting of Ukrainians towards women in hijab are provided.

The author points out that there are no data on Muslim women in the public sector in Ukraine. Analyzing the current legislation of Ukraine, the author notes that it does not contain any prohibitions or permits on wearing muslim or any other national or religious clothing. The analysis of publications makes it possible to argue that American and European practices show that wearing a hijab is a woman's personal choice, if it does not violate universal norms of morality, should be treated with respect.

The author proposes to separate and consolidate specific provisions on women's right to wear hijab in the public sector; to introduce in the system of official training, retraining of civil servants certain disciplines on topical topics of gender policy, including religious topics; for the purpose of statistical observation and the collection of scientific data in public service. This approach will create a gender sensitive civil service body that is geared to the perception of gender dimensions of any political, social and economic phenomena, to the development of gender strategies and to managing the gender process in the civil service in general and in society in general.

Key words: *civil servant, hijab, public service, politics, religion, woman.*